

Հայկական գիտահետազոտական հանգույց Armenian Research & Academic Repository

Սույն աշխատանքն արտոնագրված է «Մտեղծագործական համայնքներ
ոչ առևտրային իրավասություն 3.0» արտոնագրով

**This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial
3.0 Unported (CC BY-NC 3.0) license.**

Դու կարող ես.

պատճենել և տարածել նյութը ցանկացած ձևաչափով կամ կրիչով
ձևափոխել կամ օգտագործել առկա նյութը ստեղծելու համար նորը

You are free to:

Share — copy and redistribute the material in any medium or format

Adapt — remix, transform, and build upon the material

636.2

Ի-62

ԻՆՉՊԵՍ ԸՆՏՐԵԼ
Յ Ե Վ
ՄԵԾԱՑՆԵԼ ԳՈՃԻՆԵՐԻՆ
ՏՈՀՄԱԿԱՆ ՆՊԱՏԱԿՆԵՐԻ
ՅԵՎ ԱՐՏԱԴՐՈՒԹՅԱՆ
ՀԱՄԱՐ

(Խոզաբուծական Կոյսնեկներու հրահանգը)

Հրատարակութիւն ՀՍԽՀ Կոյսնեկներու

Յ Ե Ր Ե Վ Ա Ն

1932

26.04.2013

22.040

636-2^{UV}
h-62

ԻՆՉՊԵՍ ԸՆՏՐԵԼ ՅԵՎ ՍԵՄԱՑՆԵԼ ԳՈՃԻ-
ՆԵՐԻՆ ՏՈՂՄԱԿԱՆ ՆՊԱՏԱԿՆԵՐԻ ՅԵՎ
ԱՐՏԱԴՐՈՒԹՅԱՆ ՀԱՍԱՐ

ԱՌՈՂՋ ԾՆՈՂՆԵՐԻՑ ՍՏԱՑՎՈՒՄ ԵՆ
ԱՍՈՒՐ ԳՈՃԻՆԵՐ

Պետրասի աղագրան
Կլավիտ 6975 (բ)
առվեր 6293
Տիրամ 1500

1008
34708

Տոհմական աշխատանքի բնագավառում
բավարար հաջողություն ձեռք բերելու և
խողերի չեղամակը արագ կերպով աղնալաց-
նելու համար խողարուածական ֆերմաները
պետք է ձեռք հղումները վրա դնեն գոճի-
ների ընտրության և մեծացման գործը: Դրա
համար առհմացու գոճիները ընտրելիս ամե-
նից առաջ հարկավոր է ուշադրություն դար-
ձնել նրանց ծնողների ցեղի, վտակի և առող-
ջության վրա: Հայրը և մայրը պետք է ու-
նենան ուժեղ կաղմվածք, ամուր վոսկրա-
կաղմ, ուղիղ ու հարթ մեջք, ամուր և ու-
ղիղ գրվածքով վոտքեր, նրանք պետք է
լինեն բովորովին առողջ և ունենան միջակ
չաղություն: Ծնողները, չպետք է ունենան
կոպիտ, վիսրուն կամ թե քնքույշ, առանց
մաղի չսովից ամելի դարդացած կաղմվածք:

Ֆեդ, սուր կամ կարճ մոպսանման (չնիկ-
ժողով) դռնէ, նեղ կուրծք, յերկարավում,
աբառավոր վտարներ, թույլ մեջք, նեղ և
կախված հետույք, անհամաչափ իրան:

Նրանք պետք է սնված լինեն պտղառատ
ծնողներից, վորոնք լավ են ոգտագործում
կերը, պետք է ունենան ամուր, առողջ ա-
տամներ: Վարաղները պետք է լինեն խոշոր,
սպիտակ անգլիական ցեղից, գտարյուն,
այսինքն հոր և մոր դժով ունենան հայտնի
ծագում: Վարաղը պետք է ունենա արտա-
դրողի ուժեղ արտահայտված տեսք:

Մերունները պետք է ունենան մայրական
լավ հատկութիւններ, լինեն բաղմապը-
տուղ, ունենան լավ զարգացում, 10—12-ից
վոչ պակաս պտուկներ, լինեն կաթնառատ
և բնորոշակ ծնելու խոշոր ու հավասար
գոծիններ և կարողանան լավ կերակրել նը-
րանց:

Մերունները պետք է լինեն գտարյուն
(մի ցեղից), բայց կարող են լինել և խառ-
նուրդ, այսինքն ծնողներից մեկի դժով ու-
նենան հայտնի ծագում:

ԳՈՃԻՆԵՐԻ ԸՆՏՐՈՒԹՅՈՒՆԸ

Իբրեւ մտհմացու ընտրված գոծինները
պետք է կերակրվեն իրենց մոր կաթով ութ

շաբաթից վոչ պակաս. ծծից կտրվելիս նը-
րանց կենդանի քաչը պետք է լինի 10—12
կիլոգրամ: Իբրեւ մտհմացու և վերարտա-
դրութեան համար ընտրվում են զարնանը
ծնած գոծիններից, վորովհետեւ դրանք աչնա
գոծիններից ավելի խոշոր և ավելի ուժեղ
են լինում:

Իբրեւ մտհմացու ընտրված գոծինները
չպետք է լինեն չափից ավելի կերակրված,
դանդաղաշարժ, ծուլ և չափազանց քնկուտ:
Ճարպակալված գոծիններն իբրեւ մտհմացու
անպետք են:

Տոհմացու գոծինները պետք է լինեն խո-
շոր, ամուր, լայն վոսկրակաղմով, առանց
վորեւ արատի, նրանք պետք է ունենան
ամուր, ուղիղ և լայն դրվածքով, ծնկների
մոտ իրար չմոտեցած, վտարներ: Գոծինները
վտարների վրա պետք է կանգնեն հաստատ ու
վստահ, յերբեռուն քայլվածք չպետք է ու-
նենան: Նրանք պետք է ունենան յերկար
ու լայն իրան, լայն, ուղիղ ու հավասար
մեջք, (թիակների հետեւի մասում փոս ըն-
կած չպետք է լինի): Պետք է ունենան նաեւ
լայն, ամուր, վոչ կախ ընկած
հետույք, ամուր դատկատեղի, լավ զարգա-
ցած զիտներ (բուղ), յերկար, ուղիղ, վոչ
շատ ծանր գլուխ, կենդանի, պարզ ու պար-

ծառ տըքեր, խոր ու լայն կուրծք, յերկար
աւթեղ կորացած կողեր, խոր ու վոչ ձգված
փոր: Կաշին պետք է լինի հարթ և փայ-
լուն, ծածկված քնքուշ մաղերով: Գոճի-
ները պետք է լինեն բոլորովին առողջ և
պատկանեն անդլիական խոշոր ու սպիտակ
ցեղին կամ նրա խառնուրդին:

Տոհմացու վարաղները պետք է լինեն ա-
վելի խոշոր, վռսկրոտ, քան մերունները:
Եղի նմանութիւն ունեցող, քնքշացած վա-
րաղներն իբրեւ մոհմացու անպետք են:
Տոհմացու վարաղները պետք է ունենան կա-
նոնավոր զարգացած սեռական գործարան:
Տարբեր մեծութեան ձվեր կամ մեկ ձու ու-
նեցող վարաղներին իբրեւ մոհմացու չեն
պահում: Տոհմացու վարաղիկը պետք է ու-
նենա համգիտ, վոչ չար բնավորութիւն:

ԾՆԵԼՈՒ ՄՈՏ ՄԵՐՈՒՆՆԵՐԻ ՅԵՎ ԳՈՃԻՆԵՐԻ ԽՆԱՄՔԸ

Առողջ և ամուր գոճիներ ստանալու համար
անհրաժեշտ է նրանց մասին հոգալ ղեռ ծըն-
վելուց առաջ:

1. Մերուններին բեղմնավորելիս խուսա-
փել նեղ ազդակցական զուգավորումից, վոչ
մի դեպքում թույլ չտալ, վոր տղան մորը
ծածկի, յեղբայրը՝ քրոջը, հայրը՝ աղջկան:

2. Ձահել մերուններին առաջին անգամ
զուգավորել 9-10 ամսական հասակից վոչ
վաղ, վորովհետև անժամանակ բեղմնավոր-
ված մերունները ծնում են շատ մանր գո-
ճիներ:

3. Տոհմարուծական Ֆերմաներում կերա-
նել միայն ձեռքի զուգավորում:

4. Պետք է իբրեւ մոհմացու ընտրել գար-
նանը և ամառը (իհետքվար-հոկտեմբեր)
ձնված գոճիներից, վորպէսզի նրանք հնա-
րավորութիւն ունենան լայն ուղտագործել
արտադրութեան ու ոգը և կանոնավոր զարգա-
նան:

5. Մնելուց յերկու շաբաթ առաջ հղի
մերուններին պետք է ընդհանուր յերամա-
կից բաժանել և պահել առանձին, նախորդ
ախտահանված և կրով ապիտակացրած վան-
դակում. մերունին պետք է լվանալ կանաչ
ապոնով և կրեոլինի 20 տոկոսային լու-
ծույթով:

6. Խողանոցի տաքութիւնը, վորտեղ կա-
տարվում է ծնունդը, պետք է լինի 10-12°:

7. Մնած մայրերին պետք է խնամի փոր-
ձված խողապահը:

8. Նոր ծնված գոճիների բերանն ու քիթը
պետք է լորձուկներից մաքրել, պորտը կտրել

5—7 սանտիմետր յերկարութեամբ մկրատով, վորը պետք է նախորոք ակտահանված լինի կրեոլինի 2% ալին լուծութով: Գոճիններին պետք է մաքրել փափուկ շորով և զենել փափուկ ծղնոտով պատրաստված արկղի մեջ: Խողապահը պետք է հետեւի, վոր պետքի մերուսն իր ծինը չուտի:

9. Ծնելուց 1—2 ժամ հետո գոճիններին թողնել մոր մոտ՝ ծծելու համար. յեթե մայրը չղային է, հարկավոր է գոճինների ատամները կտրել: Յուրաքանչյուր մոր մոտ թողնել ծծելու այնքան գոճի, քանի պտկից վոր կաթ է գալիս, ավելորդ գոճիներին պետք է խմացնել կովի կաթ յեղջյուրի միջոցով, կամ թողնել ծծելու այն մայրերին, վորոնք քիչ գոճի ունեն: Այդ բանը պետք է անել շատ զգուշ, նախորոք բոլոր գոճիններին քսել վորեւէ հոտավետ նյութ, վորպեսզի մայրը չկարողանա իր գոճիններին զանազանել ոտարներից:

10. Ամառը 2—7 որական ձագերին պետք է մոր հետ բաց թողնել արոտ, յերբ չաղը կվերանա: Գոճիններին հարկավոր է սոյոթեցնել արոտին աստիճանաբար 2—3 որովորնթացքում, սկզբում դրսում թողնելով միայն մի քանի ժամ: Առաջին շաբաթներին գոճիններին հարկավոր է պաշտպանել արե-

մի այրող ճառագայթների ազդեցութիւնից: Ձմեռը, յերբ ողի ջերմութիւնը 5° է, գոճիններին կարելի չէ 1—2 ժամ բաց թողնել դրոսանքի, սկսած յերկու շաբաթական հասակից:

11. Ձագերին ծծից կտրում են 8 շաբաթական հասակում աստիճանաբար, վերջին 4—5 որվա ընթացքում:

12. Ձագերին խնամելու և մեծացնելու դործում հիմնականը համարվում է խողանոցի, ցամքարի և կերի ամանների մաքրութիւնը: Ենքը տարեկան վոչ պակաս քան յերկու անգամ՝ դարնանը և աշնանը պետք է ակտահանել և սպիտակացնել կրով ամբողջ ինվենտարը պետք է լավ լվացվի և դրմի սառնամանիքի ու արեմի տակ:

13. Պետք է հետեւել գոճինների մարմնի մաքրութեանը, կովի վոջիների դեմ՝ պարբերաբար գոճինների մարմնին քսելով բուսական յուղի և նստիթի խառնուրդ (2—3 մաս բուսական յուղ, մեկ մաս նստիթ):

14. Ծծից կտրելուց հետո ձագերին բաժանել խմբերի, յուրաքանչյուրում 20—30 գլուխ, նկատի ունենալով նրանց խոչորութիւնը, դերութիւնը և ախորժակը: Այդ մոմենտին նրանց մաքուր պահելը 100 % -ով գրավական է նրանց առողջ մնալուն:

Տարվա տաք յեղանակներին հարկավոր է յերկու շաբաթը մեկ անգամ դոճիկներին վանալ գոլ ջրով և սապոնով, ցուրտ յեղանակներին մրտելուց խուսափելու համար, դոճիկներին չպետք է լողացնել, այլ միայն մաքրել բուսական խողանակով:

15. Յերեք ամսական հասակում վորձ գոճիկներին պետք է բաժանել եղերից և պահել առանձին: Մեծ տոհմաբուծական ֆերմաներում դուցե կարելի կլինի ստեղծել առանձին ցեխ (բաժանմունք): Ամառը գլխավոր կերն է արտադր և խտացրած կերը: Վորձերը 3-6 ամսական հասակում պահվում են խմբերով, յուրաքանչյուրում մինչև 100 գլուխ:

Պետք է ուշի ուշով հետեւել, վորպեսզի վորձերի մեջ սեռական վատ սովորութիւններ (տնանիղմ) չզարգանան: Ձմեռը այդ հասակի վորձերը, ինչպես և վոչ հզի մայրերը, պահվում են խմբերով, յուրաքանչյուրում 50 գլխից վոչ ավելի:

Վեց ամսից հետո վարադիկները բաշխվում են խողաբուծական ապրանքային ֆերմաներին և պահվում են այնտեղ մինչև 9 ամսական հասակը, յուրաքանչյուր բաժանմունքում 2-3 գլուխ: 9 ամսական հասակում

կում վարադիկներին թույլ են տալիս զուգավորվելու:

16. 3-8 ամսական եղ դոճիկներին ամառը պահում են արտաում խմբերով, ամեն մեկում մինչև 200 գլուխ, և տալիս են լրացուցիչ խտացրած կեր:

Ձմեռը եղ դոճիկներին պահում են խմբերով յուրաքանչյուրում 50 գլուխ ութ ամսից հետո նրանց բաշխում են տոհմաբուծական ֆերմաներին մայրերի քանակը լրացնելու համար: Մնացածներին բաշխում են խողաբուծական ֆերմաներին: Ձմեռը թե վորձ և թե եղ դոճիկներին զրոսանքի յեն հանում որական 2-7 ժամ. դոճիկներին խնամելիս պետք է հետեւել, վորպեսզի նրանք վոչ չաւից տվելի կերակրվեն և վոչ էլ քաղցած մնան, վորովհետեւ յերկու դեպքում էլ նրանց զարգացումը կանգ է առնում:

17. Կրկին ընդգծում ենք, վոր ջահել խողերին մեծացնելիս նրանց հիմնական կերն է՝ ամառը արտադր և խտացրած կերերը, ձմեռը խտացրած կերերը, թիթեռնածաղիկ թոսերը, կենդանական հյութային կերերը (յերես քաշած կաթ, շիջուկներ) և հանքային նյութերը:

ԻՆՉՊԵՍ ԽՆԱՄԵԼ ՄԱՏՂԱՇ ԽՈԶԵՐԻՆ

Մատղաշներին խնամելու և զարգացնելու գործում կարևոր դեր են խաղում այն կերերը, վորոնք հարուստ են սպիտակուցով և վիտամիններով, այն և՛ թիթեռնածաղիկ խոտերը, վիկը, սիսեռը, վոսպը, անարատ և յերես քաշած կաթը, ձկան և միսվոսկրային ալյուրը, դարին, յեգիպտացորենը և վարսակը: Գոճիներին վորպես տոհմացու մեծացնելու կարևորը և նրանց կերակրել անարատ յեմ յերեսը քաշած կաթով, սկսելով մոտավորապես 3 շաբաթական հասակից և շարունակել մինչև 3 ամսական հասակը: Այդ հասակից ել պետք է սկսել լրացուցիչ կերակրել նրանց զարու և վարսակի աղանձով (բոված): Լրացուցիչ կերը պետք է տալ առանձին վանդակներում և պահպանել խիստ մաքրություն: Սկսած 3 ամսական հասակից այլևս կաթ չպետք է տալ. գոճիների կաթի նորման է՝ անարատ կաթ 10 լիտր., յերես քաշած կաթ 20 լիտր, յեթե կաթ չկա, կտրելի յե տալ ձկան և միսվոսկրային ալյուր, յեթե այդ ել չկա, ապա տալ կտավհատիքուտ, ձեծած սիսեռ կամ վոսպ:

Չմեռ կեր տրվելու յե հետևյալ խոտերով—խոտացրած կեր 50 տոկոս, թեթեռ-

նածաղիկ խոտ 10 տոկոս, հյութալի կեր 25 տոկոս, կենդանական կեր 5 տոկոս և կերթ նորմայից դուրս 1 տոկոս հանքային խոտեր: Ամառվա կերը՝ 50 տոկոս խոտացրած կեր և 50 տոկոս արոտ:

Մատղաշների համար ամենալավ արոտն են համարվում առվույտի, յերեքնուկի և վիկափարսակի արոտերը:

Վաղ դարնան և ուշ աշնան համար ամենալավ արոտն են համարվում տարեկանի արոտ:

Ծծնից կտրելուց հետո մինչև չորս ամսական հասակը մատղաշներին հարկավոր է կերակրել որական չորս անգամ, իսկ չորս ամսականից սկսած որական 3 անգամ: Մատղաշներին պետք է տալ մաքուր, սենյակի տաքություն ունեցող ջուր կերակրելուց 1-1,5 Ժամ հետո:

ԿՇՈՒՆԵԼԸ ՅԵՎ ՆՇԱՆ ԱՆԵԼԸ

Տոհմացու գոճիներին կշռում են առաջին անգամ ծնված որը նախքան կերակրելը: Հետագայում կշռում են ամենախոշորին և ամենափոքրին, իսկ մեռած գոճիներին կըշռում են առանձին: 5-րդ որը գոճիների ծախականջներին դնում են բնային (մոր) համարը, վորը հանդիսանում է ծնունդի համարն

բառ կարգի և ամեն տարի սկսվում է ոտտ-
լին համարից:

Գոճիններին յերկրորդ անգամ կչուում են
մոտավորապես չորս շաբաթից հետո, յերբ
սկսում են լրացուցիչ կեր տալ. այդ ժա-
մանակ ել նրանց աջ ականջին դնում են դոր-
ծարանային (տոճմական) մշտական համա-
րը:

Վորձներին դնում են կենտ համարներ սկը-
սած № 1-9999, իսկ կզերին դույզ համար
սկսած № 2-9998:

Գոճիններին յերկրորդ անգամ կչուում են
ծծից կարելուց յերկու ամսական հասակում
այս անգամ բոլորին առանձին-առանձին:

Հետագայում եղ գոճիններին հարկավոր է
կչուել յուրաքանչյուր ամսի 1-ին, դրբում
գրանցելու համար, մինչև Ֆեբրուարից դուրս
գալը կամ մինչև մոճմացու մեքուների
շարքը տեղափոխելը: Սկսած վեց ամսական
հասակից վերացնում են բոլոր մատղաշների
չափերը (յերկարութունը, բարձրությունը
և փաթը):

Գոճիններին նշան են անում հատուկ աքցա-
նով, վորը նախքան գործադրելը պետք է լավ
լվանալ սպիրտով (դենատուրատով) և ղրբ-
րել: Ապա հոլլանդական մրից պատրաստում
են մաստիկա, վորը մանրացնում, փոշի յեն

դարձնում. ապա այդ փոշին բաց են անում
դենատուրատով և խառնում են, մինչև վոր
դառնա սմետանայի պնդության չափ. շատ
մուր հարկավոր էն բաց անել, 2-3 ճաշի դը-
ղալը բավական է: Պատրաստված մաստի-
կան հարկավոր է պահել թիթեղյա տուփի
մեջ բերանը փակ: Նախքան նշան անելը դո-
ճինների ականջները լավ լվանում են սապո-
նով և լավ սրբում ու չորացնում չորով:

Նշան անելու համար ընտրում են ականջի
ներքին յեղերը, վորտեղ ամենից քիչ ա-
յունատար անոթներ կան. դրսի կողմից ա-
կանջին քսում են մաստիկա, նույնպես մա-
սիկա յեն քսում աքցանի մեջ հազցրած թը-
փանշանների ծայրերին, ապա թաված տեղի
վրա դնում են աքցանը և սեղմելով արագ
ծախում են ականջը, ապա աքցանը հանում
են, և 2 բույե մատներին կյոր շարժումներով
մաստիկան շփում են ականջի մեջ ծալված
տեղում: Նշան անելիս դոճիններին պահում
են ձեռքերի վրա հետին վոտքերից յունած:

Բոլոր տոճմացու մատղաշներին ծնվելիս
գրանցում են նորածինների գրքում՝ նշելով
յուրաքանչյուրի վրա՝ հետին վոտքերից բը-
նած:

Բոլոր տոճմացու մատղաշներին ծնվելիս

գրանցում են նորածինների գրքում՝ նշելով
յուրաքանչյուր բնի (մոր) համարը:

Ծնից կտրելուց հետո 2-3 ամսվա ընթաց-
քում ամսի 1-ին գոճիներին գրանցում են
մատղաշների գրքում, փորձելին և եղերին
գրանցում են տանձին, դրա համար գիրքը
քաժանվում է յերկու մասի:

Գոճիներին ֆերմայից հեռացնելու դեպ-
քում ջնջում են նրանց համարները և նշում
հեռացնելու պատճառը:

ԽՈՉԱՒՈՒԾԱԿԱՆ ԿՈՆՏՆՏԿԵՆՏՐՈՆ